

Literaire leesgesprekken

handleiding leerkracht



Inleiding

Deze literaire leesgesprekken zijn ontwikkeld om basisschoolleerlingen van groep 7 en 8 met behulp van jeugdliteratuur aan het denken te zetten. *Lezen laat je denken!*

In dit spannende en ontroerende verhaal lees je hoe de 11-jarige Syrische Laila op onderzoek uitgaat naar de avonturen van de Joodse Mia, die leefde tijdens de Tweede Wereldoorlog. Door te lezen ga je andere mensen begrijpen. Je ziet waarin we op elkaar lijken en hoe we van elkaar verschillen. Dit begrip vinden wij de basis van een betere wereld, een wereld waarin mensen kunnen opkomen voor hun eigen rechten.

Een verhaal van mensen in een oorlog mag niet vergeten worden. Daarom juist nu, in het jaar dat Nederland 75 bevrijdt is, een literair leesgesprek die hier dieper in gaat.

Op de volgende pagina's vind je verdere informatie over hoe er met alle materialen uit de leskist gewerkt kan worden. Ook staan de doelen, vaardigheden en houding van de leerlingen beschreven. Daarnaast is in deze handleiding de uitleg van de vijf gesprekken opgenomen en één lessuggestie als uitbreiding op de gesprekken. Deze is erop gericht om de link tussen het verleden en heden te versterken.

Voor de leerkracht

Beste leerkracht,

Wat mooi, dat je deze literaire leesgesprekken bij het boek *De brieven van Mia* gaat uitvoeren in jouw klas.

Deze literaire leesgesprekken vormen een educatief programma bij het thema: *75-jaar vrijheid*. De lessen zijn ontwikkeld door studenten van Iselinge Hogeschool in samenwerking met leerkrachten. Het uitgangspunt van deze lessen is:

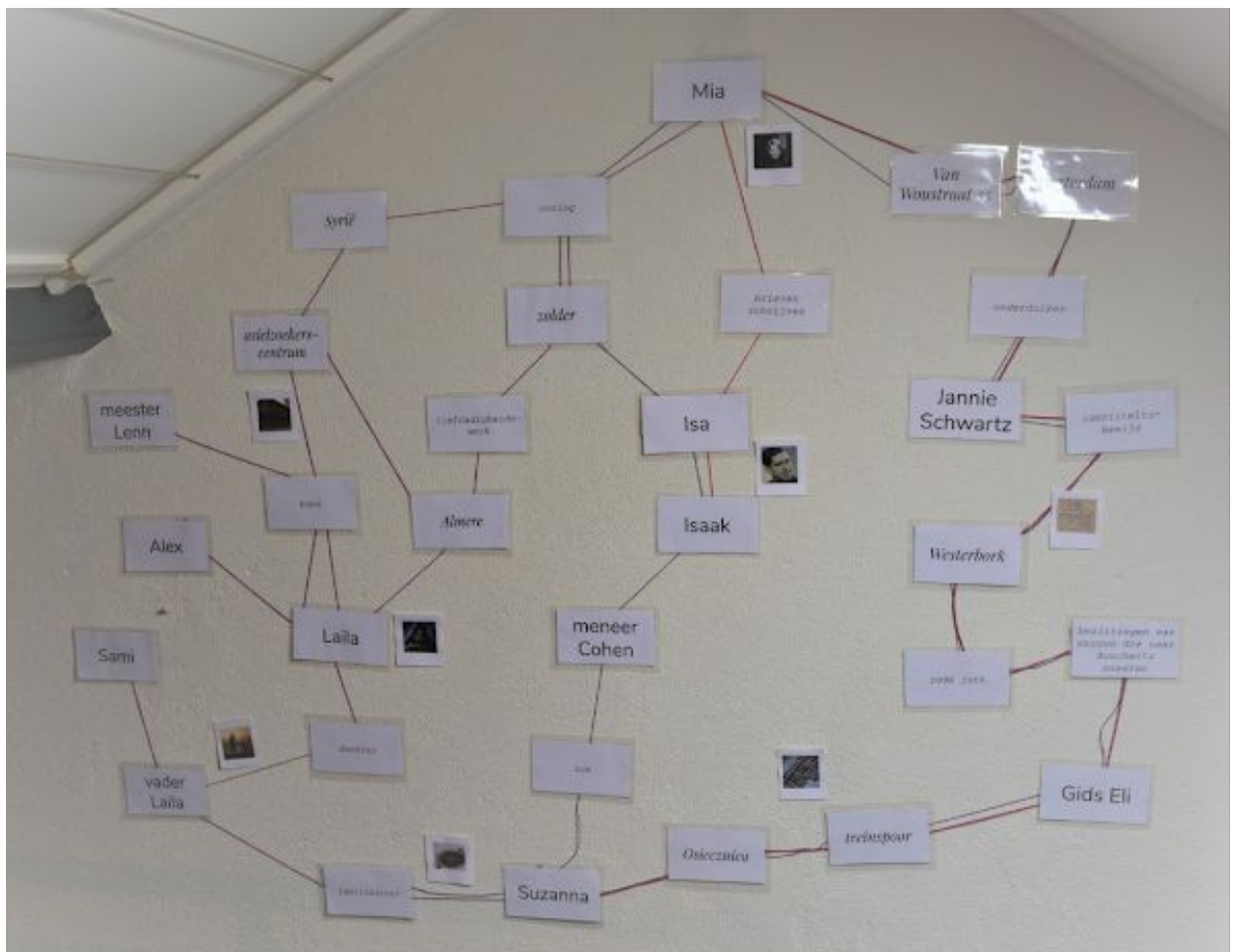
Door te lezen ga je andere mensen begrijpen. Je ziet waarin we op elkaar lijken en hoe we van elkaar verschillen.

In de eerste les worden de boeken uitgedeeld: elke leerling krijgt een eigen exemplaar te leen van Iselinge Hogeschool en natuurlijk worden de boeken met zorg gebruikt. Aan het begin van de les wordt het boek bekeken en wordt er voorgelezen. Wanneer de leerkracht voorleest kan ervoor gekozen worden om de leerlingen te laten luisteren of om ze in hun eigen boek mee te laten lezen. De eerste indrukken van het boek worden besproken met de leerlingen, maar ook onderling. Daarnaast ontvangt iedere leerling een eigen *herinneringendossier*, waarin ze aantekeningen en opdrachten kunnen maken.

Na de eerste les krijgen de leerlingen het boek mee naar huis, om thuis een *missie* te volbrengen. Met deze missie wordt bedoeld dat leerlingen thuis in het boek gaan lezen en daar af en toe een opdracht bij maken. Wanneer de lessen gepland staan, nemen de leerlingen het boek en *herinneringendossier* mee naar school. Deze hebben de leerlingen nodig tijdens de lessen. Het dossier is een aanvulling op het boek, om verbanden en ideeën vast te leggen. Tijdens de leesgesprekken bespreken de leerlingen hun verwachtingen en vragen, wat ze moeilijk en lastig vinden aan het boek en delen zij hun leeservaringen. Hiervoor worden coöperatieve werkvormen voor gebruikt.

Tijdens iedere les wordt er ook gebruik gemaakt van het *verbandenbord*. Dit bord kan ook op een muur worden aangebracht. Tijdens lessen worden verbanden gelegd tussen personages, gebeurtenissen en plekken. Ook wordt er soms gebruik gemaakt van gedichten. Deze worden ook op het bord geplaatst. Bij iedere les horen een vast aantal kaartjes die van belang zijn voor het verhaal en er zijn een aantal blanco kaarten die zelf nog ingevuld kunnen worden. Zo is het voor leerling nog duidelijker hoe er gewerkt wordt en leggen ze nog meer verbanden in het verhaal. Je kunt ervoor kiezen om kaarten die niet meer aan de orde zijn te verwijderen. Ook het *verbandenbord* is een aanvulling. Het dossier en het bord versterken elkaar in het proces om het verhaal te begrijpen.

Het *verbandenbord* kan er als volgt uitzien:



Let ook op de lijntjes die getrokken zijn. Dit is gedaan met gekleurd draad. Dit zorgt voor de verbanden tussen personen en plaatsen.

Gedurende de leesgesprekken gaan de leerlingen ervaren welke dilemma's en moeilijke keuzes mensen moeten maken tijdens de Tweede Wereldoorlog, maar ook tijdens de oorlog in Syrië. De leerlingen gaan bezig met tekstinterpretatie door citaten uit het boek te koppelen aan het verbandenbord.

Leerlingen die een dyslexieverklaring hebben kunnen gebruik maken van audiofragmenten van *De brieven van Mia*. Zij kunnen een gratis account maken op www.passendlezen.nl en daar kunnen de audiofragmenten gedownload worden.

Adviezen voor de leerkracht:

- Lees het boek zorgvuldig en denk over de inhoud na.
- Straal enthousiasme uit en laat zien dat je van het boek geniet.
- Zorg ervoor dat de leerlingen met elkaar in gesprek komen én blijven, of stel jezelf terughoudend op. Geef niet meteen je eigen mening en laat zien dat de mening van elke leerling waardevol is. Durf vragen te stellen waarop je het antwoord niet weet en betrek zoveel mogelijk leerlingen bij het bespreken van een vraag. Geef leerlingen de tijd om na te denken voordat ze een antwoord geven.
- Geef in de loop van het gesprek een samenvatting en een korte conclusie, waarin je soms aangeeft op welke wijze je het gesprek wilt voortzetten.
- Stel verschillende soorten vragen. Zie hiervoor de ontwikkelde handleiding.

Doelen van deze gesprekken

De leerlingen kunnen na de literaire gesprekken het verhaal op een tijdlijn plaatsen.

De leerlingen leren verbanden te leggen in een verhaal.

De leerlingen leren oorzaken en gevolgen te onderscheiden.

De leerlingen leren zich in te leven in personages.

De leerlingen kunnen begrijpen wat de impact van de Jodenvervolgung en de oorlog in Syrië op een individueel niveau is, wat het inhoud om “overlevende” te zijn.

De leerlingen kunnen het belang van anti-discriminatie, tolerantie en vrijheid inzien.

De leerlingen leren om samen te werken met klasgenoten en te luisteren naar elkaars verhaal en mening.

We hopen dat je de veel plezier gaat beleven bij het uitvoeren van deze literaire leesgesprekken met je klas!

Leesgierige groet,

Anouk Goosen, Berthe Krooshof en Lonneke Tempels

Iselinge Hogeschool 2019-2020

Brief voor ouders

Beste ouder(s)/ verzorger(s),

Zoals u misschien al heeft gehoord van uw kind, gaan wij op school beginnen met het voeren van literaire leesgesprekken, aan de hand van het boek *De brieven van Mia*.

Van week .. t/m week ... zijn wij hiermee bezig in de klas. Elke leerling zal een exemplaar van het boek mee naar huis krijgen. Dit exemplaar lenen de leerlingen van Iselinge Hogeschool en dient met zorg te worden gebruikt.

De leerkracht zal de leerlingen *missies* geven, waarbij hoofdstukken gelezen worden uit het boek. Ook krijgen de leerlingen een *herinneringendossier* mee naar huis, waarin uw kind herinneringen kan vastleggen of opdrachten zal maken. De leerlingen worden hier op school niet voor beoordeeld.

Mocht uw zoon/dochter een dyslexieverklaring hebben, dan willen we u vragen om u zoon/dochter een USB-stick mee naar school te geven. Hierop zal uw zoon/dochter audiofragmenten van het boek ontvangen, om het boek voorgelezen te krijgen.

Bij de literaire leesgesprekken willen we graag u ook betrekken. Daarom wil ik u vragen om met uw kind in gesprek te gaan aan de hand van het boek en het *herinneringendossier*.

Wij hopen op uw medewerking.

Met vriendelijke groet,

...

Inhoud

Les 1: Isa en Mia

Les 2: Onderduiken of niet?

Les 3: Karakter

Les 4: Jannie Schwartz

Les 5: Osiecznica

Lessuggestie: Betty Goudsmit-Oudkerk

Bijlagen

- *Bijlage les 2*
- *Bijlage les 3*
- *Bijlage les 4*
- *Bijlage lessuggestie*

Leesgesprek 1

Mia en Isa



Tijdsduur: ± 60 minuten

Gevraagde voorbereiding

Leerkracht:

- * Bekijk de inhoud van de kist en de lesbrieven.
- * Print het herinneringendossier voor alle leerlingen.
- * Zorg dat de kaartjes bij deze les van het verbandenbord klaar liggen.

Leerlingen: geen voorbereiding

Organisatie

- Klassikaal
- Tweetallen
- Zelfstandig
- In groepjes

Benodigde materialen

- De boeken *De brieven van Mia* voor elke leerling
- Herinneringendossier met pen

Begrippen narratologie: personages en beweegredenen

Lesdoelen

De leerlingen kunnen zich inleven in een ander personage.

De leerlingen leren verbanden te leggen in een verhaal.

Leesgesprek 1

Mia en Isa



Verbandenbord

Personagekaarten: Mia, Laila, Isa, Meneer Cohen, Sami, Meester Lenn.

Plaatskaarten: asielzoekerscentrum, Amsterdam, Almere, Syrië, Van Woustraat 35.

Verbandkaarten: liefdadigheidswerk, brieven schrijven, oorlog, boos.

Missie voor het volgende gesprek

Lezen:

- Gele sterren (blz. 33 - 48)
- Samen vluchten? (blz. 49 - 66)

Vul de personages aan in het dossier nadat je hebt gelezen.

Het boek en dossier moeten bij het volgende leesgesprek weer op school zijn.

Handleiding Leesgesprek 1



Inleiding

Leg uit dat er een kist op school gekomen is. Open de kist en vertel dat er boeken in zitten. De boeken worden uitgedeeld.

Leg uit dat de leerlingen zorgvuldig om moeten gaan met het boek. Ze krijgen het boek te leen.

Vertel dat jullie de komende tijd bezig gaan met dit boek en er opdrachten bij gaan maken. Er worden stukken op school voorgelezen en er zijn stukken die leerlingen thuis gaan lezen of op school tijdens vrij lezen.

Benoem de doelen van dit leesgesprek.

Kern

Vertel dat je het eerste hoofdstuk gaat voorlezen, namelijk 'Altijd maar regen' (blz. 5).

Deel het herinneringendossier uit en laat de leerlingen in tweetallen de pagina invullen bij het eerste hoofdstuk. De vragen in het dossier gaan over Laila en haar gedragingen. Er staat ook een vraag over de titel van het hoofdstuk. Bespreek de pagina klassikaal.

Lees hoofdstuk 2 'De brieven op zolder,' (blz 19) voor.

Bespreek kort wat er gebeurd is in het verhaal. Laat leerlingen dit vertellen.

Deze uitleg staat ook in het dossier van de kinderen: *Vanaf nu ga je met de klas werken aan een verbandenbord. Op dit bord kun je samen beter bekijken welke dingen met elkaar te maken hebben. Dit onderzoek doe je met behulp van opdrachten uit dit dossier. Achterin vind je pagina's met personages die je tot nu toe kent. **Schrijf op wat je van deze mensen weet.***

Deze opdracht maken ze alleen of in tweetallen.
Geef hier tussen de 5 en 10 minuten voor.

Bespreek de uitkomsten van de opdracht.

Vat aan het eind zelf kort samen wat de kinderen genoemd hebben.

Handleiding Leesgesprek 1



Nu komt het bord naar voren.

Plaats de personagekaarten een eind van elkaar in de hoeken van het bord. Plaats met de leerlingen de plaatskaarten in de buurt van de bijbehorende personages.

Ga nu in gesprek over verbanden tussen personages en plaatsen. Er zijn hier een aantal kaartjes voor. Deze kunnen helpen. Als er meer verbanden zijn schrijf die dan op een memoblaadje en plak ze op de goede plek. Er zijn ook lege kaartjes waar met een whiteboardstift op geschreven kan worden.

Vertel dat dit bord blijft hangen in de klas en dat het steeds aangevuld wordt.

Afsluiting

De leerkracht benoemt de lesdoelen nogmaals en vraagt aan de leerlingen of zij deze doelen hebben behaald deze les. Ga kort met de leerlingen in gesprek over hun bevindingen van deze les.

- De leerkracht geeft de missie mee aan de leerlingen. Zie *missie voor volgende leesgesprek*. Zorg ervoor dat je zelf als leerkracht de te lezen hoofdstukken ook grondig leest.

Leesgesprek 2

Onderduiken of niet?



Tijdsduur: ± 60 minuten

Gevraagde voorbereiding

Leerkracht:

- * Bekijk de lesbrief van deze les.
- * Lees de hoofdstukken van de missie.
- * Zorg dat de kaartjes bij deze les van het verbandenbord klaar liggen.

Leerlingen:

Lezen:

- Gele sterren (blz. 33 - 48)
- Samen vluchten? (49 - 66)

Vul de personages aan in het dossier nadat je hebt gelezen.

Het boek en dossier moeten bij het volgende leesgesprek weer op school zijn.

Organisatie

- Klassikaal
- Tweetallen
- Zelfstandig
- In groepjes

Benodigde materialen

- De boeken *De brieven van Mia* voor elke leerling.
- Herinneringen boekje met pen.
- A3 vellen met de vragen per groepje (zie bijlage)

Begrippen narratologie: thema, opbouw, personages, beweegredenen en handelingen.

Lesdoelen

De leerlingen denken na over wat de beweegredeneringen zijn van mensen die ondergedoken zijn.

De leerlingen leren over de opbouw van het verhaal.

Leesgesprek 2

Onderduiken of niet?



Verbanden bord

Personagekaarten: Mia, Laila, Isa, Meneer Cohen, Sami, Meester Lenn.

Plaatskaarten: asielzoekerscentrum, Amsterdam, Almere, Syrië, Van Woustraat 35.

Verbandkaarten: liefdadigheidswerk, brieven schrijven, oorlog, boos.

Missie voor het volgende gesprek

Lezen:

- De geheime aanwijzing (blz. 77 - 108)
- Terug naar Amsterdam (blz. 109 - 119)

Vul het herinneringendossier in bij deze hoofdstukken.

Vul de personages aan in het dossier nadat je hebt gelezen.

Het boek en dossier moeten bij het volgende leesgesprek weer op school zijn.

Handleiding

Leesgesprek 2



Inleiding

De leerkracht vraagt waar de eerste les van literaire leesgesprekken over ging en wat de leerlingen tijdens de missie bij de hoofdstukken (Gele sterren en Samen vluchten) te weten zijn gekomen. *Wat is je opgevallen in de gelezen tekst?*

Vanaf nu ga je met de klas werken aan een verbandenbord. Op dit bord kun je samen beter bekijken welke dingen met elkaar te maken hebben. Dit onderzoek doe je met behulp van opdrachten uit dit dossier, die de leerlingen voor deze les hebben gemaakt. Achterin vind je pagina's met personages die je tot nu toe kent.

De leerlingen krijgen de opdracht om op te schrijven wat ze van deze mensen weten.

De leerkracht plaats de personagekaarten een eind van elkaar in de hoeken van het bord. Plaats met de leerlingen de plaatskaarten bij de behorende personages. De leerkracht gaat met de leerlingen nu in gesprek over verbanden tussen personages en plaatsen. Er zijn hier een aantal kaartjes voor. Deze kunnen helpen. Als er meer verbanden zijn schrijf die dan op een memoblaadjes en plak ze op de goede plek. Er zijn ook lege kaartjes waar met een whiteboardstift op geschreven kan worden.

De leerkracht benoemt de doelen van deze les.

Kern

De leerkracht leest het hoofdstuk 'De ontdekking,' (blz. 67) voor .

De leerlingen mogen meelezen.

De leerlingen gaan in het herinneringendossier De ontdekking maken, wanneer de leerlingen klaar zijn bespreken zij de antwoorden met het schoudermaatje. De leerkracht komt klassikaal terug op de antwoorden door enkele leerlingen de beurt te geven.

De leerkracht geeft elk groepje één van de A3 vellen (zie bijlage). Hierop staat een vraag vermeld. Iedereen krijgt 1 minuut te tijd om het eigen antwoord op het blad te schrijven. Hierna gaan de leerlingen gaan met elkaar in gesprek over de verschillende antwoorden die ze gegeven hebben, hiervoor krijgen ze 5 minuten.

Handleiding Leesgesprek 2

**Vraag 1:**

Wat betekent oorlog voor Laila?

Vraag 2:

Wat betekent oorlog voor Meneer Cohen en de andere de Joden in Nederland?

Vraag 3:

Waar heeft de gele ster voor gezorgd?

Vraag 4:

Hoe zou een dag van iemand die ondergedoken zag eruit zien?

Vraag 5:

Hoe zou jij het vinden als je moest onderduiken? En wat zou jij dan doen?

De leerkracht gaat met de leerlingen de antwoorden die gegeven zijn op de vraag klassikaal bespreken, elk groepje heeft een andere vraag beantwoord.

Afsluiting

De leerkracht benoemt de lesdoelen nogmaals en vraagt aan de leerlingen of zij deze doelen hebben behaald deze les.

De leerkracht vraagt wat de leerlingen van de les vonden. Hoe kijken de leerlingen terug op deze les?

- De leerkracht geeft de missie mee aan de leerlingen. Zie *missie voor volgende leesgesprek*. Zorg ervoor dat je zelf als leerkracht de te lezen hoofdstukken ook grondig leest.

Leesgesprek 3

Karakter



Tijdsduur: ± 60 minuten

Gevraagde voorbereiding

Leerkracht:

- * Bekijk de lesbrief van deze les.
- * Lees de hoofdstukken van de missie.
- * Zorg dat de kaartjes bij deze les van het verbandenbord klaar liggen.

Leerlingen:

Lezen:

- De geheime aanwijzing (blz. 77 - 108)
- Terug naar Amsterdam (blz. 109 - 119)

Vul het herinneringendossier in bij deze hoofdstukken

Vul de personages aan in het dossier nadat je hebt gelezen.

Het boek en dossier moeten bij het volgende leesgesprek weer op school zijn.

Organisatie

- Klassikaal
- Tweetallen
- Zelfstandig

Benodigde materialen

- De boeken *De brieven van Mia* voor elke leerling.
- Herinneringendossier met pen.
- Hulpvragen bij toneelspelen
- Gedicht *half*

Begrippen narratologie: beweegredenen; handelingen, taalgebruik en karaktereigenschappen.

Lesdoelen

De leerlingen worden zich bewust van de karakters van de hoofdpersonen door beschrijvingen hierover op te zoeken en te analyseren en kunnen hieruit conclusies trekken.

De leerlingen denken na over wat de beweegredenen zijn van Meneer Cohen en Laila.

Leesgesprek 3

Karakter



Verbandenbord

Personagekaarten: Mia, Laila, Isa, Meneer Cohen, Sami, Meester Lenn.

Plaatskaarten: asielzoekerscentrum, Amsterdam, Almere, Syrië, Van Woustraat 35.

Verbandkaarten: liefdadigheidswerk, brieven schrijven, oorlog, boos.

Gedichten: half

Missie voor het volgende gesprek

Lezen:

- Ondergedoken (blz. 139 - 156)
- Het kamp (blz. 157 - 176)

Vul het herinneringendossier in bij deze hoofdstukken.

Vul de personages aan in het dossier nadat je hebt gelezen.

Het boek en dossier moeten bij het volgende leesgesprek weer op school zijn.

Handleiding

Leesgesprek 3



Inleiding

Korte terugkoppeling naar de als missie gelezen hoofdstuk

De leerkracht leest samen met de leerlingen het gedicht *Half* van Rian Visser. De leerkracht stelt de volgende vragen:

- *Vind je dit gedicht passen bij het hoofdstuk dat je thuis gelezen hebt? Leg uit waarom.*
- *Wat is een passende plek voor het gedicht Half op het verbandenbord? Waarom daar?*

De leerkracht plaats het gedicht op de aangewezen plek op het verbandenbord.

De leerkracht vertelt dat ze zich vandaag verder gaan verdiepen in wie Meneer Cohen en Laila zijn en hoe hun contact verloopt.

De leerkracht benoemt de doelen van dit leesgesprek.

Kern

De leerkracht leest een deel van het hoofdstuk 'De geheime aanwijzing' (blz 77) voor tot de zin: *'Ze herkent in hem de vrolijke jongen met de felle ogen van de foto,'* (blz. 87).

Tijdens het lezen maken de leerlingen aantekeningen in hun herinneringendossier.

Dit doen ze aan de hand van de volgende vragen:

- Welke woorden geven jou informatie over wie / hoe Meneer Cohen is?
- Welke woorden geven jou informatie over wie / hoe Laila is?
- Welke woorden hoor / lees je die iets zeggen over de relatie tussen Laila en meneer Cohen?

Plaats deze vragen eventueel op het digibord.

Organisatie:

De helft van de klas gaat Laila onderzoeken en de andere helft van de klas onderzoeken Meneer Cohen. In tweetallen wisselen de kinderen uit wat ze te weten zijn gekomen over de twee personages. Op dit moment zijn tweetallen al gemaakt, bij ieder tweetal zit dus één Laila en één Meneer Cohen. Vervolgens gaan ze met de zinnen van Meneer Cohen en Laila aan het werk. De leerlingen nemen kort de teksten die op de kaartjes staan door zodat ze weten welke teksten er gebruikt zijn.

Handleiding Leesgesprek 3



Voor tweetallen die vastlopen kunnen de volgende hulpvragen gesteld worden:

- Hoe klinkt de stem van Meneer Cohen? Hoe klinkt Laila?
- Wat zeggen ze tegen elkaar? Je kunt ook andere zinnen uit het boek gebruiken.
- Voelen ze zich al vertrouwd bij de ander? Hoe hoor / zie je dat?
- Wat zeggen ze tegen elkaar waaruit blijkt dat ze elkaar al iets minder onaardig vinden?
- Hoe zie je dat aan Meneer Cohen / Laila?
- Wat voor soort lichaamstaal past bij Meneer Cohen / Laila?
- Welke verandering in lichaamstaal is er te zien gedurende het stukje?

De leerlingen gaan in tweetallen het toneelstuk uitvoeren. Bij ieder tweetal is er één leerling die Meneer Cohen speelt en de andere leerling speelt Laila. Er liggen twee verschillende (kleuren) blaadjes op de grond, de ene kleur is voor Meneer Cohen en de andere kleur is voor Laila. De leerlingen weten inmiddels het één en ander over de twee personages en kunnen aan de hand daarvan en met de zinnen die op de grond liggen een scène spelen. Naast de zinnen die op de papiertjes staan moeten de leerlingen zelf ook zinnen verzinnen om er een echt toneelstuk van te maken.

Kijkvraag voor het publiek tijdens het spelen van de scène:

- Welke karaktereigenschappen zie je van Meneer Cohen en Laila?
- Wat kom je in dit fragment te weten over hun relatie?
- Hoe heeft het gedicht *half* een rol gekregen in het toneelstuk?

Afsluiting

De leerkracht leest 'De Familie Zimmerman' (blz 121) voor.

De leerkracht benoemt de lesdoelen nogmaals en vraagt aan de leerlingen of zij deze doelen hebben behaald deze les.

- De leerkracht geeft de missie mee aan de leerlingen. Zie *missie voor volgende leesgesprek*. Zorg ervoor dat je zelf als leerkracht de te lezen hoofdstukken ook grondig leest.

Leesgesprek 4

Jannie Schwartz



Tijdsduur: ± 60 minuten

Gevraagde voorbereiding

Leerkracht:

- * Bekijk de lesbrief van deze les.
- * Lees de hoofdstukken van de missie.
- * Zorg dat de kaartjes bij deze les van het verbandenbord klaar liggen.

Leerlingen:

Lezen:

- Ondergedoken (blz. 139 - 156)
- Het kamp (blz. 157 - 176)

Vul het herinneringendossier in bij deze hoofdstukken

Vul de personages aan in het dossier nadat je hebt gelezen.

Het boek en dossier moeten bij het volgende leesgesprek weer op school zijn.

Organisatie

- Klassikaal
- Tweetallen
- Zelfstandig

Benodigde materialen

- De boeken *De brieven van Mia* voor elke leerling.
- Herinneringendossier met pen.
- Kletsputten met dobbelsteen

Begrippen narratologie: thema, opbouw, personages, beweegredenen en handelingen.

Lesdoel

De leerlingen kunnen zichzelf verplaatsen in de situatie en nadenken hoe zij gehandeld zouden hebben.

Leesgesprek 4

Jannie Schwartz



Verbandenbord

Personagekaarten: Mia, Laila, Isa, Meneer Cohen, Gids Eli en Jannie Schwarz.

Plaatskaarten: Museum Westerbork, treinspoor en Osiecznica.

Verbandkaarten: bezittingen van mensen die naar Auschwitz moesten, rode jurk en identiteitsbewijs.

Missie voor het volgende gesprek

Lezen:

- Osiecznica (blz. 191 - 201)

Vul het herinneringendossier in bij dit hoofdstuk.

Vul de personages aan in het dossier nadat je hebt gelezen.

Het boek en dossier moeten bij het volgende leesgesprek weer op school zijn.

Handleiding Leesgesprek 4



Inleiding

De leerkracht koppelt terug naar de vraag van het vorige leesgesprek: *Wat voorspellen jij en je ouders dat er met Mia is gebeurd?*

De leerkracht benoemt de doelen van dit leesgesprek.

De leerkracht leest hoofdstuk 'De rode jurk,' (blz. 177) voor.

De leerkracht geeft de leerlingen de opdracht om de gevoelens van Meneer Cohen en Mia voor, tijdens en na de ontdekking te omschrijven. De gegeven antwoorden worden in tweetallen besproken.

Kern

De leerkracht gaat met de leerlingen het verbandenbord aanvullen.

De leerkracht maakt groepjes van 4 á 5 leerlingen.

Daarna deelt de leerkracht een kletsput uit, met daarin kaartjes en een dobbelsteen.

Voorbeelden van deze vragen zijn: *Welk gevoel geeft het asielzoekerscentrum in Almere Laila? Kun jij dit voorstellen? Joden leggen een steen op een graf als teken dat ze op bezoek zijn geweest. Wat vind jij hiervan?*

De leerkracht legt uit hoe het kletsgesprek zal verlopen.

Gooi om de beurt met de dobbelsteen.

Gooi je 1 – Lees de vraag en kies iemand die moet antwoorden.

Gooi je 2 – Lees de vraag en antwoord zelf.

Gooi je 3 – Lees de vraag. Iedereen aan tafel moet antwoord geven.

Gooi je 4 – De anderen aan tafel bedenken een vraag voor jou.

Gooi je 5 – Verzin een vraag die iedereen moet beantwoorden.

Gooi je 6 – Gooi nog een keer.

De leerlingen gaan het spel spelen.

De leerkracht bespreekt enkele vragen uit de pot klassikaal.

Handleiding Leesgesprek 4



Afsluiting

De leerkracht benoemt de lesdoelen nogmaals en vraagt aan de leerlingen of zij deze doelen hebben behaald deze les.

- De leerkracht geeft de missie mee aan de leerlingen. Zie *missie voor volgende leesgesprek*. Zorg ervoor dat je zelf als leerkracht de te lezen hoofdstukken ook grondig leest.
- Ook geeft de leerkracht een denkvraag mee aan de leerlingen: *Welke route heeft Mia afgelegd voordat zij aankwam in Osiecznica?* Werk deze uit in je herinneringendossier.

Leesgesprek 5

Osiecznica



Tijdsduur: ± 60 minuten

Gevraagde voorbereiding

Leerkracht:

- * Bekijk de lesbrief van deze les
- * Lees de hoofdstukken van de missie
- * Zorg dat de kaartjes bij deze les van het verbandenbord klaar liggen.

Leerlingen:

Lezen:

- Osiecznica (blz. 191 - 201)

Vul het herinneringendossier in bij dit hoofdstuk.

Vul de personages aan in het dossier nadat je hebt gelezen.

Het boek en dossier moeten bij het volgende leesgesprek weer op school zijn.

Organisatie

- Klassikaal
- Tweetallen
- Zelfstandig

Benodigde materialen

- De boeken *De brieven van Mia* voor elke leerling.
- Herinneringendossier met pen.
- Memoblaadjes

Begrippen narratologie: thema, opbouw, personages, beweegredenen en handelingen.

Lesdoelen

De leerlingen krijgen informatie waarom het tot stand komen van het boek zo bijzonder is.

De leerlingen kunnen hun mening verwoorden over het boek en de leesgesprekken.

Leesgesprek 5

Osiecznica



Verbandenbord

Personagekaarten: vader Laila en Suzanna.

Plaatskaarten: Osiecznica en gemeentehuis Osiecznica.

Verbandkaarten: familiediner en herinneringen Laila.

Gedichten: de bootreis en mensen met koffers.

Missie voor het volgende gesprek

Geen missie.

Boeken worden weer ingeleverd.

Handleiding

Leesgesprek 5



Inleiding

De leerkracht bespreekt met de leerlingen het gelezen hoofdstuk en vraagt naar de opdracht die de leerlingen hebben meegekregen. *Welke route heeft Mia afgelegd voordat zij aankwam in Osiecznica?*

De leerkracht leest het hoofdstuk 'Een bijzondere vrouw,' (blz. 203) voor.
De leerkracht benoemt de lesdoelen van dit leesgesprek.

Kern

De leerkracht vertelt dat de leerlingen nu een gebeurtenis gaan kiezen die zij het belangrijkste vinden in het boek.

- *Wat vind jij de belangrijkste gebeurtenis in het boek?* (Beoordelvraag).
- *Waarom vind je dat?* (Verduidelijkingsvraag).
- *Welk gevoel riep deze gebeurtenis bij jou op?* (Inlevingsvraag).

Deze vragen beantwoorden de leerlingen en schrijven ze op in het herinneringendossier.

- De leerkracht maakt groepjes waarin de leerlingen hun antwoord kunnen bespreken. Elke leerling krijgt hiervoor 5 minuten.
- De leerkracht bespreekt een aantal van de gekozen gebeurtenissen klassikaal.

De leerkracht leest het hoofdstuk 'Over de auteur,' 'Dankwoord,' 'Rose Stories' en 'Oxfam Novib,' (blz. 219) voor.

- De leerkracht vertelt dat er vragen op het bord worden geprojecteerd. In tweetallen ga jullie antwoorden op deze vragen bedenken.
- De leerkracht vraagt de leerlingen op een memoblaadje een recensie te schrijven over het boek en de leesgesprekken.

De leerkracht geeft enkele leerlingen de beurt om de eigen mening te delen met de klas. Wanneer enkele leerlingen dit hebben gedaan, plakken ze de memoblaadjes op het bord.

Handleiding Leesgesprek 5



Vragen voor op het bord:

- *Wat is volgens jou het verband tussen de titel en de inhoud van het boek?*
- *Waarom laat de auteur het boek zo eindigen, denk je?*
- *Waarom denk je dat de auteur, naast de tweede wereldoorlog, ook de oorlog in Syrië beschrijft?*
- *Weet je nog wat je in het begin van het boek vond? Is je mening veranderd?*
- *Hoe heeft de schrijfster het voor elkaar gekregen dat we dit een aangrijpend verhaal vinden?*
- *Zou je dit verhaal vertellen aan andere kinderen?*

Afsluiting

Als afsluiting worden de gedichten *de bootreis* en *mensen met koffers* besproken en op het bord geplaatst. Lees de gedichten voor en bespreek met de leerlingen hoe deze gedichten bij het boek passen en bij welk personage de gedichten passen. Zoek aan de hand van deze antwoorden een mooie plek voor deze gedichten op het verbandenbord. Vraag ook wat de leerlingen van het verbandenbord vonden. Was het een goede toevoeging om te kunnen puzzelen?

De leerkracht benoemt de lesdoelen nogmaals en vraagt aan de leerlingen of zij deze doelen hebben behaald deze les. Benoem ook de algemene doelen bij deze gesprekken (zie inleidende brief).

Bespreek met de leerlingen wat ze vonden van de lessen bij *De brieven van Mia*. Stuur jullie reactie op via www.awonderwijs.nl.

Lessuggestie

Betty Goudsmit-Oudkerk



Tijdsduur: ± 30 minuten

Gevraagde voorbereiding

De leerlingen en de leerkracht hebben het boek *De brieven van Mia* gelezen.

Organisatie

- Klassikaal
- In groepjes

Benodigde materialen

- Artikel

<https://www.parool.nl/nieuws/betty-oudkerk-smokkelde-kinderen-uit-hollandsche-schouwburg-angst-kende-ik-niet~b8972b2c/>

- Fotokaarten
- A3 papier

Lesdoelen

De leerlingen kunnen aangeven welke invloed historische gebeurtenissen hebben op Mia en Betty.

De leerlingen kunnen aangeven welke anti-Joodse maatregelen er zijn genomen.

De leerlingen kunnen met behulp van bronmateriaal inleven in verschillende personen.

De leerlingen kunnen samenwerken met klasgenoten en luisteren naar elkaanders bevindingen.

De leerlingen kunnen begrijpen wat de impact is van Jodenvervolging op een individueel niveau.

Handleiding Lessuggestie



Inleiding

De leerkracht leest het artikel van het Parool, *Betty Oudkerk smokkelde kinderen uit Hollandsche Schouwburg: 'Angst kende ik niet'*, voor. De leerlingen lezen het artikel mee.

De leerkracht laat de leerlingen samenvatten wat er is voorgelezen en speelt in op de antwoorden die de leerlingen geven.

De leerkracht benoemt de doelen van dit uitbreidingsgesprek.

Kern

De leerkracht laat een fotokaart zien aan de leerlingen over de crèche tegenover de *Hollande Schouwbrug*. Elke tweetal krijgt acht fotokaarten. De leerkracht geeft de leerlingen de opdracht om in tweetallen in gesprek te gaan over de punten die hen opvallen aan de fotokaarten.

- De leerkracht bespreekt na enkele minuten de punten die de leerlingen opvallend vinden aan de collage.
- De leerkracht vertelt dat het personage Mia is gebaseerd op het leven van Betty Goudsmit-Oudkerk. De leerlingen gaan de overeenkomsten en verschillen opzoek tussen Mia en Betty. De leerkracht maakt groepjes waarin de leerlingen hun antwoord uitwerken op een A3 papier. Schrijf bovenaan *overeenkomsten* en *verschillen*, in twee kolommen.

Afsluiting

- De leerkracht vraagt aan de groepjes om te vertellen welke overeenkomsten en verschillen zij hebben gevonden.
- De leerkracht vraagt de leerlingen welke vragen zij nog hebben. Deze mogen de leerlingen opschrijven op een memoblaadje. Deze worden verzameld op het bord.
- De leerkracht beantwoordt enkele vragen of gaat samen met de leerlingen op onderzoek uit.
- De leerkracht benoemt de lesdoelen nogmaals en vraagt aan de leerlingen of zij deze doelen hebben behaald deze les.



Wat betekent
'oorlog'
voor Laila?



Wat betekent
'oorlog' voor
Meneer Cohen
en de andere
de Joden in
Nederland?



Waar heeft
de gele
ster voor
gezorgd?



Hoe zou een
dag van
iemand die
ondergedoken
zat eruit
zien?



Hoe zou jij
het vinden
als je moest
onderduiken?

En wat zou
jij dan doen?

De brieven voor Mia

Meneer Cohen

Nou? Hoe zit het? Mag ik nog binnenkomen?

Volgens mij is het gestopt met regenen, zullen wij even een ommetje maken?

Ik weet dat ik je heb laten schrikken.

Ik heb ze altijd bewaard, die brieven.

Ik heb ze niet meer gelezen sinds de oorlog.

Ik heb hier nog nooit met iemand over gesproken. Niemand heeft ooit die brieven gelezen. Niemand, behalve jij.

Gezellige bende hierzo.

Laila

Eh... wilt u misschien wat drinken?

Je bent de belangrijkste stukjes van jezelf kwijtgeraakt door de oorlog.

Tijdens het lezen van de brieven moest ik denken aan mijn eigen plakboek. Hoe dierbaar dat voor mij is.
Iets dat bewijst dat ik die gelukkige herinneringen niet verzonnen heb.

De brieven van Mia hebben mij geraakt ook al snap ik ze niet allemaal.

Ik hoopte zo dat u en Mia het samen zouden redden.

Ik bedoelde het niet zo!

Vindt u?

Waarom is Vogelenzang wel iets anders dan Almere?	Welk gevoel geeft het asielzoekers centrum in Almere Laila? Kun jij dit voorstellen?
Waarom vinden Laila en meneer Cohen de stilte in Vogelenzang zo fijn?	Joden leggen een steen op een graf als teken dat ze op bezoek zijn geweest. Wat vind jij hiervan?
Dora schenkt het portret van Mia aan meneer Cohen. Waarom zal hij haar portret steeds uit zijn zak halen?	In Laila's oren klinkt een zacht gedreun, als het geluid van trommels. In elke dreun wordt een droom stukgeslagen. Welke dromen van Laila zullen worden stukgeslagen?
Meneer Cohen is nooit jaloers geweest dat veel mannen verliefd werden op Mia. Hoe zou jij het vinden als iemand verliefd wordt of jou vriend of vriendin?	Meneer Cohen legt een hand op haar schouders en houdt haar stevig vast. ... Want Laila voelt ergens die vanbinnen dat zijn aanwezigheid meer zegt dan woorden. Waarom gebruikt meneer Cohen geen woorden om Laila te troosten?
Meneer Cohen vergeet steeds dat Laila niet uit Nederland komt. Zou dit als compliment voor haar bedoeld zijn of...	Waarom is meneer Cohen niet verdrietig wanneer het lot van Mia gevonden is? Kun jij je inleven in hem?
Greet Duinen is erg vergeetachtig, maar de oorlogstijd herinnert ze zich als de dag van gisteren. Hoe zal dit komen?	Dat als u Mia terug kon vinden... Mijn vader mij ook terug kan vinden... Welk gevoel geeft dit jou?

De kinderen van Ome Johannes vertelde in de klas dat zij twee Joodse meisje in huis hadden. Hoe oud zouden deze kinderen zijn geweest? En zouden ze de ernst van de situatie hebben geweten?	Wat vind jij van he gebaar dat Hedwig haar lievelingsjurk, de rode met grote ronde knopen, aan Mia geeft?
In kleine dorpen wist vaak iedereen waar Joden ondergedoken zaten, maar ze hielden hun mond. Dit wordt solidariteit genoemd. Zou dat bij jou in de buurt ook zo zijn?	Mia kwam zonder bezittingen aan in kamp Westerbork. Waarom zou een gevangen voor haar warme kleding regelen?
Jaap die een NSB'er was wist dat er Joodse mensen woonde bij ome Johannes. Hij begon met chanteren, maar waarom heeft hij niet meteen Joke en Leentje verraden?	Jannie is daar nooit aangekomen. Welke emotie zouden meneer Cohen en Laila nu hebben?
Peter is neergeschoten voor de ogen van zijn eigen familie, Joke en Leentje zijn opgepakt in januari 1944. Wat zou jij doen als je kon helpen?	De plek waar het gelukkig verleden grenst aan de afschuwelijke toekomst die me te wachten staat als ik die grens over ga. Wat zegt dit jou?
Ome Johannes heeft geen spijt dat hij de Joodse meisjes heeft geholpen. Kun jij uitleggen waarom?	Dan vertrekken we zaterdagmorgen om 7 uur vanaf mijn huis. Zou jij dit durven als jij Laila was?
Mia geeft de hoop nog niet op. Waarom denk je dat Mia dit zal doen?	Wat vind zielig en maakt iets of iemand je boos?

De moeder van Laila kan het niet helemaal begrijpen dat haar dochter bevriend is met een oude man. Kun jij dit voorstellen? En waarom?	Ben je benieuwd hoe het verder gaat? Hoe zal dit aflopen?
Wanneer de moeder van Laila wist wat meneer Cohen en Laila aan het uitzoeken waren. Zou ze er dan nog hetzelfde over hebben gedacht?	Wat zijn we tot nu toe te weten gekomen?
Laila krijgt een ongemakkelijk gevoel, wanneer ze dit vluchtelingen kamp ziet en denk aan de vluchtelingen kampen. Waarom denkt ze terug aan die plekken?	

Kletsregels:

Gooi je 1 – lees de vraag en kies iemand die moet antwoorden.

Gooi je 2 – lees de vraag en antwoord zelf.

Gooi je 3 – lees de vraag. Iedereen aan tafel moet antwoord geven.

Gooi je 4 – de anderen aan tafel bedenken een vraag voor jou.

Gooi je 5 – verzin een vraag die iedereen moet beantwoorden.

Gooi je 6 – gooi nog een keer.



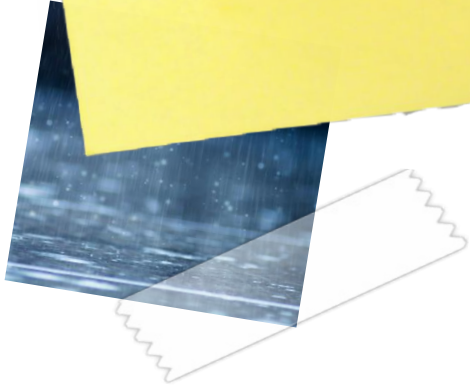
Herinneringendossier

van:



Altijd maar regen

Waar slaat de titel van
dit hoofdstuk op?



Welk beeld krijg je van Laila?

Waarom zou ze zich zo gedragen?



Personages en beweegredenen

De brieven op zolder



*Vanaf nu ga je met de klas
werken aan een
verbandenbord. Op dit bord
kun je samen beter bekijken
welke dingen met elkaar te
maken hebben. Dit
onderzoek doe je met behulp
van opdrachten uit dit
dossier. Achterin vind je
pagina's met personages die
je tot nu toe kent.
**Schrijf op wat je van deze
mensen weet.***

Personages en beweegredenen

Gele sterren



Eigen aantekeningen van deze les of
de missie

Moeilijke woorden:

Samen vluchten?

Wat raakt je het meeste uit dit hoofdstuk?

Welke woorden of gebeurtenissen begrijp je niet?

Vul achterin aan wat je over de personages weet.



De ontdekking



Verplaats je in meneer Cohen en in Laila. Hoe zullen zij zich voelen. Noteer dat hier rechts.

Meneer Cohen

Laila

De geheime aanwijzing

Lieve Isa,

Als er iets ergs met mij gebeurd,
probeer dan nooit te vergeten,
dat ik van je hou.
En ik zal voor altijd
jouw verkiefde blik onthouden,
precies zoals ik mij herinneren kan,
van mijn overbuurjongen van 14.

Liefs Mia

PS. Kezo Sentus Telrets

Wat vind je van
het gedicht?
Waar past het op
het
verbandenbord?

Half

We komen elkaar
halverwege tegen.

We geven elkaar
een halve handdruk
jij de hand en ik de druk
een halve knipoog
jij de knip en ik het oog
een halve glimlach
jij de glim en ik de lach.

We komen elkaar tegen
en stilletjesaan gaan we
elkaar beter verstaan.

Rian Visser

Terug naar Amsterdam



Vul wat je nu te weten
bent gekomen
hiernaast in. Achterin
het boekje kun je de
informatie over de
personages aanvullen.

Beweegredenen en handelingen

De familie Zimmerman



Taalgebruik en karaktereigenschappen

Ondergedoken



Vind jij dat
Peter een
held is?

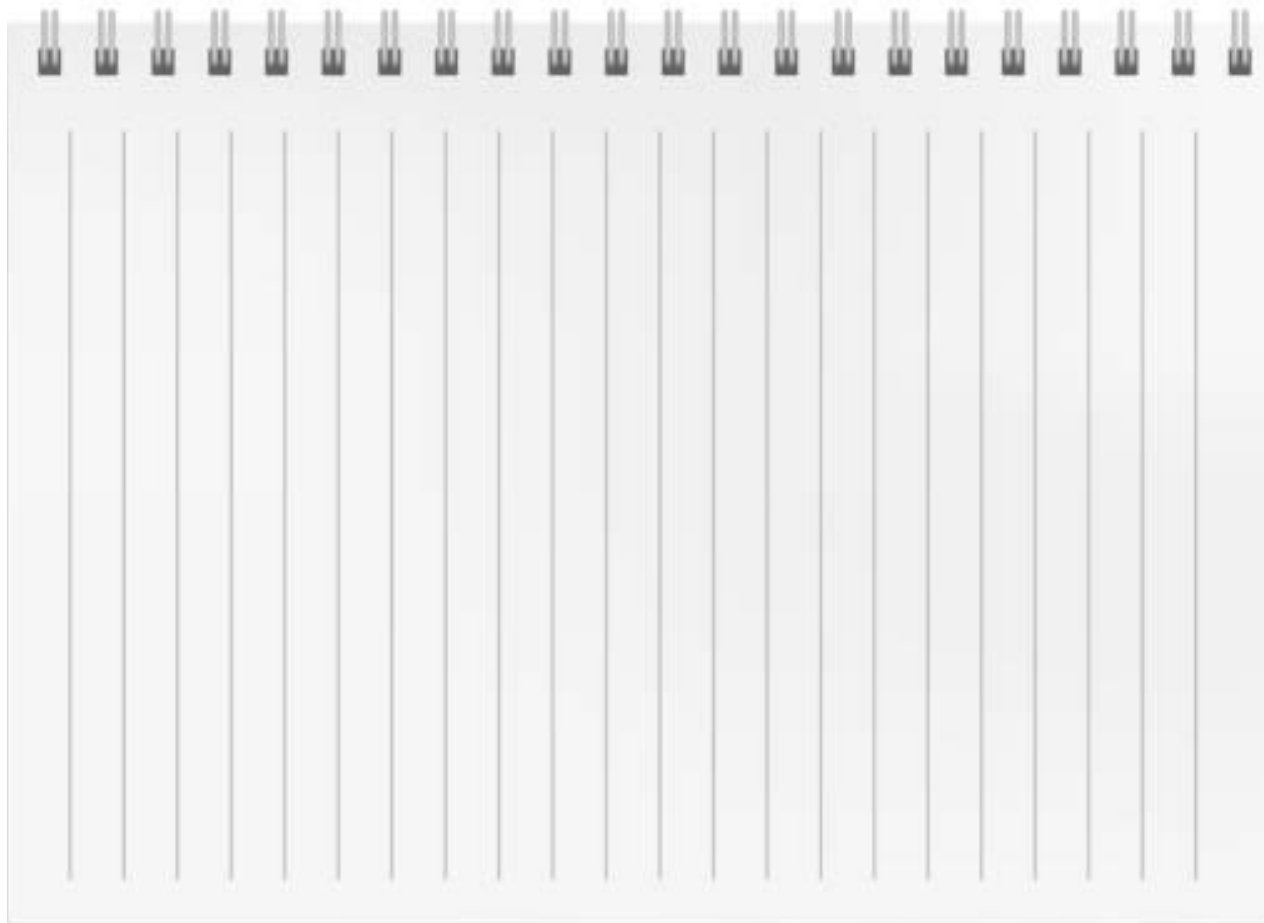
Het kamp



Wat voorspellen
jij en je ouders
dat er met Mia is
gebeurd?

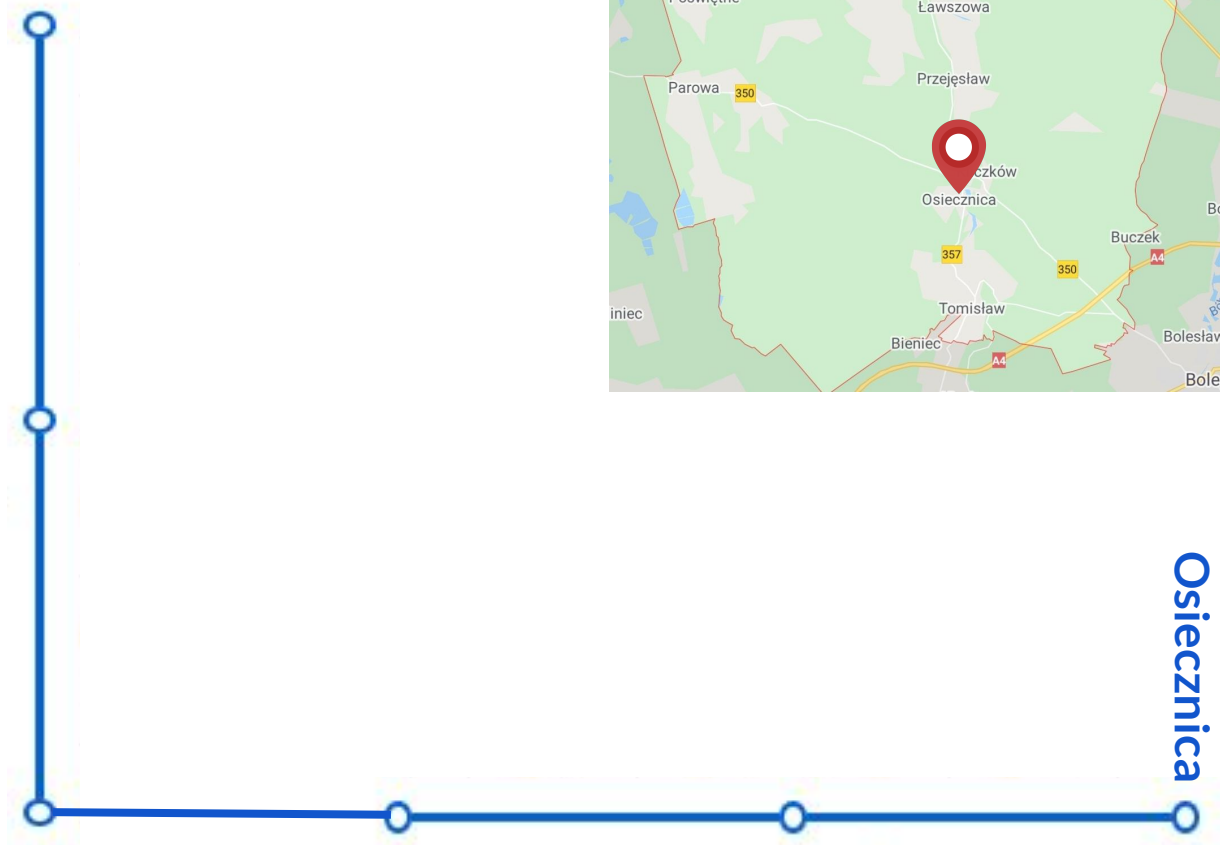
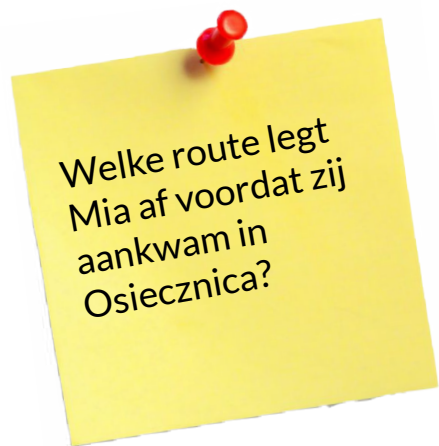
Taalgebruik en karaktereigenschappen

De rode jurk



Begrip?

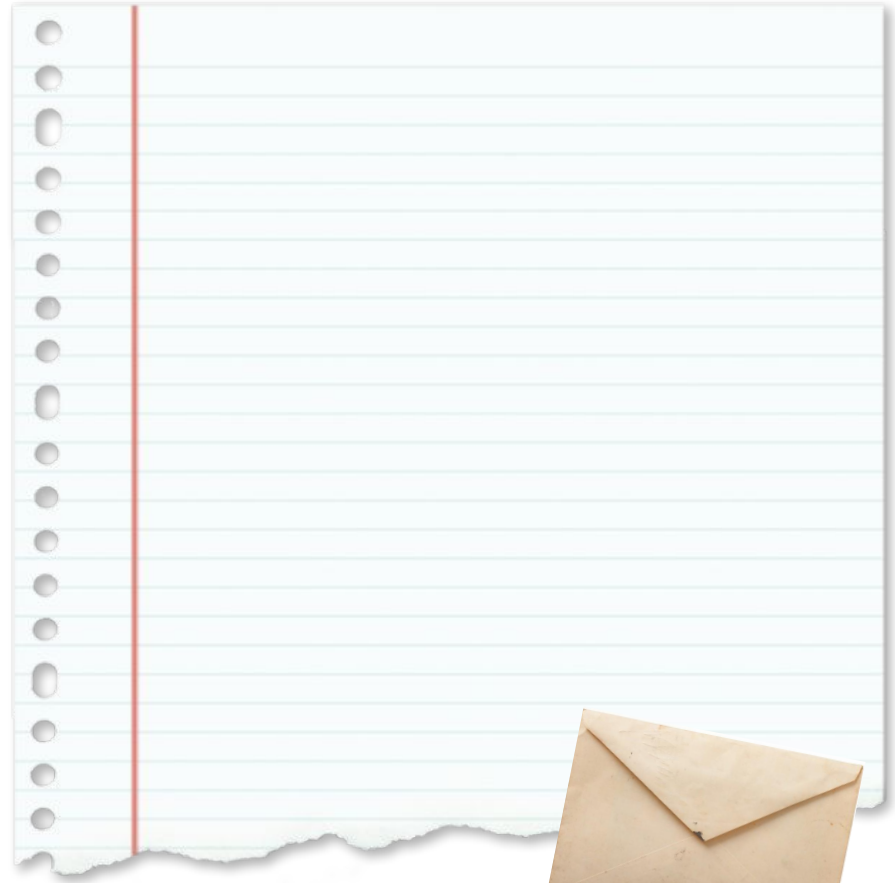
Osiecznica



Personages en beweegredenen

Een bijzondere vrouw

Wat vind jij de
belangrijkste
gebeurtenis in het
boek?
Waarom vind je dat?
Welk gevoel riep
deze gebeurtenis bij
jou op?



Beweegredenen en handelingen

Laila

meneer Cohen

49

Mia

Isa

49

Po
200

Po
200



Laila

meneer
Cohen

Isaak

Mia

Sami

vader
Laila

Isa

Alex

meester
Lenn

Suzanna	Rasha	
Jannie Schwartz		
Gids Eli		

*asielzoekers-
centrum*

Amsterdam

zolder

Almere

*Van
Woustraat 35*

treinspoor

Syrië

Westerbork

Osiecznica

<i>liefdadigheids- werk</i>	<i>boos</i>	<i>familiediner</i>
<i>brieven schrijven</i>	<i>rode jurk</i>	<i>bezittingen van mensen die naar Auschwitz moesten</i>
<i>oorlog</i>	<i>identiteits- bewijs</i>	<i>concentratie- kamp</i>

<i>onderduiken</i>		
<i>zus</i>		
<i>dochter</i>		



Literaire leesgesprekken

handleiding leerkracht



Inleiding

Deze literaire leesgesprekken zijn ontwikkeld om basisschoolleerlingen van groep 7 en 8 met behulp van jeugdliteratuur aan het denken te zetten. *Lezen laat je denken!*

In dit spannende en ontroerende verhaal lees je hoe de 11-jarige Syrische Laila op onderzoek uitgaat naar de avonturen van de Joodse Mia, die leefde tijdens de Tweede Wereldoorlog. Door te lezen ga je andere mensen begrijpen. Je ziet waarin we op elkaar lijken en hoe we van elkaar verschillen. Dit begrip vinden wij de basis van een betere wereld, een wereld waarin mensen kunnen opkomen voor hun eigen rechten.

Een verhaal van mensen in een oorlog mag niet vergeten worden. Daarom juist nu, in het jaar dat Nederland 75 bevrijdt is, een literair leesgesprek die hier dieper in gaat.

Op de volgende pagina's vind je verdere informatie over hoe er met alle materialen uit de leskist gewerkt kan worden. Daarnaast is in deze handleiding de uitleg van de vijf gesprekken opgenomen en één lessuggestie als uitbreiding op de gesprekken. Deze is erop gericht om de link tussen het verleden en heden te versterken.

Voor de leerkracht

Beste leerkracht,

Wat mooi, dat je deze literaire leesgesprekken bij het boek *De brieven van Mia* gaat uitvoeren in jouw klas.

Deze literaire leesgesprekken vormen een educatief programma bij het thema: *75-jaar vrijheid*. De lessen zijn ontwikkeld door studenten van Iselinge Hogeschool in samenwerking met leerkrachten. Het uitgangspunt van deze lessen is:

Door te lezen ga je andere mensen begrijpen. Je ziet waarin we op elkaar lijken en hoe we van elkaar verschillen. Leerlingen leren over oorlog toen en nu.

In de eerste les worden de boeken uitgedeeld: elke leerling krijgt een eigen exemplaar te leen van Iselinge Hogeschool en natuurlijk worden de boeken met zorg gebruikt. Aan het begin van de les wordt het boek bekeken en wordt er voorgelezen. Wanneer de leerkracht voorleest kan ervoor gekozen worden om de leerlingen te laten luisteren of om ze in hun eigen boek mee te laten lezen. De eerste indrukken van het boek worden besproken met de leerlingen, maar ook onderling. Daarnaast ontvangt iedere leerling een eigen *herinneringendossier*, waarin ze aantekeningen en opdrachten kunnen maken.

Na de eerste les krijgen de leerlingen het boek mee naar huis, om thuis een *missie* te volbrengen. Met deze *missie* wordt bedoeld dat leerlingen thuis in het boek gaan lezen en daar af en toe een opdracht bij maken. Wanneer de lessen gepland staan, nemen de leerlingen het boek en *herinneringendossier* mee naar school. Deze hebben de leerlingen nodig tijdens de lessen. Het dossier is een aanvulling op het boek, om verbanden en ideeën vast te leggen. Tijdens de leesgesprekken bespreken de leerlingen hun verwachtingen en vragen, wat ze moeilijk en lastig vinden aan het boek en delen zij hun leeservaringen. Hiervoor worden coöperatieve werkvormen gebruikt.

Tijdens iedere les wordt er ook gebruik gemaakt van het *verbandenbord*. Dit bord kan ook op een muur worden aangebracht. Tijdens lessen worden verbanden gelegd tussen personages, gebeurtenissen en plekken. Ook wordt er soms gebruik gemaakt van gedichten. Deze worden ook op het bord geplaatst. Bij iedere les horen een vast aantal kaartjes die van belang zijn voor het verhaal en er zijn een aantal blanco kaarten die zelf nog ingevuld kunnen worden. Zo wordt het verhaal voor leerlingen duidelijker en leggen ze nog meer verbanden in het verhaal. Je kunt ervoor kiezen om kaarten die niet meer aan de orde zijn te verwijderen. Ook het *verbandenbord* is een aanvulling. Het dossier en het bord versterken elkaar in het proces om het verhaal te begrijpen.

Met gekleurd draad of dunne stroken papier kun je lijnen aanbrengen tussen de kaartjes. Dit zorgt voor de verbanden tussen personen en plaatsen.

Gedurende de leesgesprekken gaan de leerlingen ervaren welke dilemma's en moeilijke keuzes mensen moeten maken tijdens de Tweede Wereldoorlog, maar ook tijdens de oorlog in Syrië. De leerlingen gaan bezig met tekstinterpretatie door gebeurtenissen uit het boek te koppelen aan het verbandenbord.

Leerlingen die een dyslexieverklaring hebben kunnen gebruik maken van audiofragmenten van *De brieven van Mia*. Zij kunnen een gratis account maken op www.passendlezen.nl en daar kunnen de audiofragmenten gedownload worden.

Adviezen voor de leerkracht:

- Lees het boek zorgvuldig en denk over de inhoud na.
- Straal enthousiasme uit en laat zien dat je van het boek geniet.
- Zorg ervoor dat de leerlingen met elkaar in gesprek komen én blijven, of stel jezelf terughoudend op. Geef niet meteen je eigen mening en laat zien dat de mening van elke leerling waardevol is. Durf vragen te stellen waarop je het antwoord niet weet en betrek zoveel mogelijk leerlingen bij het bespreken van een vraag. Geef leerlingen de tijd om na te denken voordat ze een antwoord geven. Elke inbreng is goed.
- Geef in de loop van het gesprek een samenvatting en een korte conclusie, waarin je soms aangeeft op welke wijze je het gesprek wilt voortzetten.
- Stel verschillende soorten vragen. Zie hiervoor de ontwikkelde handleiding.

-

Doelen van deze gesprekken

De leerlingen werken aan leesbegrip, door het verhaal uit te diepen.

De leerlingen leren verbanden te leggen in een verhaal.

De leerlingen leren oorzaken en gevolgen te onderscheiden.

De leerlingen leren zich in te leven in personages.

De leerlingen kunnen begrijpen wat de impact van de Jodenvervolging en de oorlog in Syrië op een individueel niveau is, wat het inhoud om “overlevende” te zijn.

De leerlingen kunnen het belang van anti-discriminatie, tolerantie en vrijheid inzien.

De leerlingen leren om samen te werken met klasgenoten en te luisteren naar elkaars verhaal en mening.

We hopen dat je veel plezier gaat beleven bij het uitvoeren van deze literaire leesgesprekken met je klas! Laat je ervaring achter op onze Padlet. Scan de QR-code of gebruik de link: <https://padlet.com/agoosen/enqigi7fwmsd3q1a>
Het wachtwoord is **Lezen**. Alvast bedankt!

Leesgierige groet,

Anouk Goosen, Berthe Krooshof en Lonneke Tempels



Brief voor ouders

Beste ouder(s)/ verzorger(s),

Zoals u misschien al heeft gehoord van uw kind, gaan wij op school beginnen met het voeren van literaire leesgesprekken, aan de hand van het boek *De brieven van Mia*.

Van week .. t/m week ... zijn wij hiermee bezig in de klas. Elke leerling zal een exemplaar van het boek mee naar huis krijgen. Dit exemplaar lenen de leerlingen van Iselinge Hogeschool en dient met zorg te worden gebruikt.

Het boek moet worden ingeleverd op ...

De leerkracht zal de leerlingen *missies* geven, waarbij hoofdstukken gelezen worden uit het boek. Ook krijgen de leerlingen een *herinneringendossier* mee naar huis, waarin uw kind herinneringen kan vastleggen of opdrachten zal maken. De leerlingen worden hier op school niet voor beoordeeld.

Mocht uw zoon/dochter een dyslexieverklaring hebben, dan willen we u vragen om u zoon/dochter een USB-stick mee naar school te geven. Hierop zal uw zoon/dochter audiofragmenten van het boek ontvangen, om het boek voorgelezen te krijgen.

Bij de literaire leesgesprekken willen we graag u ook betrekken. Daarom wil ik u vragen om met uw kind in gesprek te gaan aan de hand van het boek en het *herinneringendossier*.

Wij hopen op uw medewerking.

Met vriendelijke groet,

...

Inhoud

Les 1: Isa en Mia

Les 2: Onderduiken of niet?

Les 3: Karakter

Les 4: Jannie Schwartz

Les 5: Osiecznica

Lessuggestie: Betty Goudsmit-Oudkerk

Leesgesprek 1

Mia en Isa



Tijdsduur: ± 45 minuten

Gevraagde voorbereiding

Leerkracht:

- * Bekijk de inhoud van de kist en de lesbrieven.
- * Print het herinneringendossier voor alle leerlingen.
- * Zorg dat de kaarten bij deze les van het verbandenbord klaar liggen.
- * Leerlingen koppelen aan boek. (Zie blad boekenkist).
- * Brief aan ouders printen of mailen

Leerlingen:

- * Lezen: Altijd maar regen (blz. 5 - 17).

Organisatie

- Klassikaal
- Tweetallen
- Zelfstandig

Benodigde materialen

- Het boek *De brieven van Mia* voor elke leerling
- Herinneringendossier met pen

Lesdoelen

De leerlingen leren zich inleven in een personage.

De leerlingen leren verbanden te leggen in een verhaal.

Leesgesprek 1

Mia en Isa



Verbandenbord

Grote kaarten: Mia, Laila, Isa, Meneer Cohen.

Kleine kaarten: asielzoekerscentrum, meester Lenn, Amsterdam, Almere, Syrië, Van Woustraat 35.

Overig: Kaart met afbeelding van het boek

Missie voor het volgende gesprek

Lezen:

- Gele sterren (blz. 33 - 48)
- Samen vluchten? (blz. 49 - 66)

Vul de personages aan in het dossier nadat je hebt gelezen.

Het boek en dossier moeten bij het volgende leesgesprek weer op school zijn.

Handleiding Leesgesprek 1



Inleiding

Leg uit dat er een kist op school gekomen is. Open de kist en vertel dat er boeken in zitten. De boeken worden uitgedeeld.

Leg uit dat de leerlingen zorgvuldig om moeten gaan met het boek. Ze krijgen het boek te leen.

Vertel dat jullie de komende tijd bezig gaan met dit boek en er opdrachten bij gaan maken. Er worden stukken op school voorgelezen en er zijn stukken die leerlingen thuis gaan lezen of op school tijdens vrij lezen.

Benoem de doelen van dit leesgesprek.

Kern

Bespreek hoofdstuk 1 'Altijd maar regen' (blz. 5) met de leerlingen. Wat vonden de leerlingen ervan?

Bekijk dit filmpje van het Jeugdjournaal. Door dit filmpje krijgen de leerlingen een beeld van een AZC:

<https://jeugdjournaal.nl/artikel/2199756-hoe-is-het-om-in-een-asielzoekerscentrum-te-wonen.html>

Deel het herinneringendossier uit en laat de leerlingen in tweetallen de pagina invullen bij het eerste hoofdstuk. De vragen in het dossier gaan over Laila en haar gedragingen. Er staat ook een vraag over de titel van het hoofdstuk.

Bespreek de pagina klassikaal.

Lees hoofdstuk 2 'De brieven op zolder,' (blz 19) voor.

Bespreek kort wat er gebeurd is in het verhaal. Laat leerlingen dit vertellen.

De eerste brief van Mia is ingesproken. Deze bestaat uit twee delen en is te beluisteren via het bestand op de USB-stick uit de leskist.

Deze uitleg staat ook in het dossier van de kinderen: *Vanaf nu ga je met de klas werken aan een verbandenbord. Op dit bord kun je samen beter bekijken welke dingen met elkaar te maken hebben. Dit onderzoek doe je met behulp van opdrachten uit dit dossier. Achterin vind je pagina's met personages die je tot nu toe kent. **Schrijf op wat je van deze mensen weet.***

Deze opdracht maken ze alleen of in tweetallen.

Geef hier tussen de 5 en 10 minuten voor.

Handleiding Leesgesprek 1



Bespreek de uitkomsten van de opdracht.

Vat aan het eind zelf kort samen wat de kinderen genoemd hebben.

Nu komt het verbandenbord naar voren.

Plaats de grote kaarten een eind van elkaar in de hoeken van het bord. Plaats met de leerlingen de kleine kaarten in de buurt van de bijbehorende personages. De kaart met de afbeelding van het boek erop, komt bovenaan het bord te hangen.

Ga nu in gesprek over verbanden tussen personages en plaatsen. De uitkomsten (verbanden) uit dit gesprek kunnen bondig op een papiertje worden geschreven en aan het bord worden toegevoegd. Er zijn ook lege kaartjes waar met een whiteboard stift op geschreven kan worden. Trek ook lijnen tussen personages die bij elkaar horen, zie *voor de leerkracht*.

Vertel dat dit bord blijft hangen in de klas en dat het steeds aangevuld wordt.

Afsluiting

De leerkracht benoemt de lesdoelen nogmaals en vraagt aan de leerlingen of zij deze doelen hebben behaald deze les. Ga kort met de leerlingen in gesprek over hun bevindingen van deze les. Wat zijn zij al te weten gekomen? Zijn ze benieuwd naar het vervolg van het verhaal?

- De leerkracht geeft de missie mee aan de leerlingen. Zie *missie voor volgende leesgesprek*. Zorg ervoor dat je zelf als leerkracht het te lezen hoofdstuk ook grondig leest.

Leesgesprek 2

Onderduiken of niet?



Tijdsduur: ± 30 minuten

Gevraagde voorbereiding

Leerkracht:

- * Bekijk de lesbrief van deze les.
- * Lees de hoofdstukken van de missie.
- * Zorg dat de kaartjes bij deze les van het verbandenbord klaar liggen.
- * A3 vellen klaar leggen. Te printen via de USB-stick.

Leerlingen:

Lezen:

- Gele sterren (blz. 33 - 48)
- Samen vluchten? (blz. 49 - 66)

Vul de personages aan in het dossier nadat je hebt gelezen.

Het boek en dossier moeten bij het volgende leesgesprek weer op school zijn.

Organisatie

- Klassikaal
- Tweetallen
- Zelfstandig
- Groepjes

Benodigde materialen

- Het boek *De brieven van Mia* voor elke leerling.
- Herinneringen boekje met pen.
- A3 vellen met de vragen per groepje.

Lesdoelen

In gesprek gaan over vragen bij het verhaal.

De leerlingen verplaatsen zich in de personages.

Leesgesprek 2

Onderduiken of niet?



Verbandenbord

Kleine kaarten: Isaak, vader Laila.

Missie voor het volgende gesprek

Lezen:

- De geheime aanwijzing (blz. 77 - 102)

Vul de personages aan in het dossier nadat je hebt gelezen.

Het boek en dossier moeten bij het volgende leesgesprek weer op school zijn.

Handleiding Leesgesprek 2



Inleiding

Vraag waar de eerste les van *De brieven van Mia* over ging en wat de leerlingen tijdens het lezen van de missie te weten zijn gekomen. Dit is genoteerd in het herinneringendossier. Bespreek ook de moeilijke woorden die de leerlingen genoteerd hebben. Ook kunnen de aantekeningen bij de personages achterin het dossier bekeken worden.

Benoem de doelen van dit leesgesprek.

Kern

Lees hoofdstuk 5 'De ontdekking,' (blz. 67) voor.

Bespreek kort wat er gebeurd is in het verhaal. Laat leerlingen dit vertellen.

Verdeel de klas in groepjes. Elk groepje krijgt een placemat (te printen vanaf de USB-stick). Hierop staat een vraag. Iedereen krijgt 2 minuten de tijd om een antwoord in een eigen vak te schrijven. Hierna gaan de leerlingen met elkaar in gesprek over de verschillende antwoorden die ze gegeven hebben, hiervoor krijgen ze 4 minuten. Vervolgens gaan de groepjes met dezelfde vraag met elkaar in gesprek over de vraag. Benoem dat de leerlingen elkaar laten uitpraten. Bekijk zelf hoeveel tijd de leerlingen nodig hebben.

Kijk vervolgens met de groep naar het verbandenbord. Hebben de leerlingen nog toevoegingen? Deze kunnen genoteerd worden op de lege kaarten of op memoblaadjes. Voeg ook de twee kaarten toe met de leerlingen.

Handleiding Leesgesprek 2



Afsluiting

De leerkracht benoemt de lesdoelen nogmaals en vraagt aan de leerlingen of zij deze doelen hebben behaald deze les. Waarom wel of niet? Hoe hebben de leerlingen aan de doelen gewerkt? Laat meerdere leerlingen aan de beurt komen.

De leerkracht vraagt wat de leerlingen van de les vonden. Hoe kijken de leerlingen terug op deze les?

- De leerkracht geeft de missie mee aan de leerlingen. Zie *missie voor volgende leesgesprek*. Zorg ervoor dat je zelf als leerkracht de te lezen hoofdstukken ook grondig leest.

Leesgesprek 3

Karakter



Tijdsduur: ± 45 minuten

Gevraagde voorbereiding

Leerkracht:

- * Bekijk de lesbrief van deze les.
- * Lees het hoofdstuk van de missie.
- * Zorg dat de kaartjes bij deze les van het verbandenbord klaar liggen.

Leerlingen:

Lezen:

- De geheime aanwijzing (blz. 77 - 102).

Vul de personages aan in het dossier nadat je hebt gelezen.

Het boek en dossier moeten bij het volgende leesgesprek weer op school zijn.

Organisatie

- Klassikaal
- Tweetallen
- Zelfstandig

Benodigde materialen

- De boeken *De brieven van Mia* voor elke leerling.
- Herinneringendossier met pen.

Lesdoelen

De leerlingen zoeken kritisch naar antwoorden binnen de aanwijzing.

De leerlingen verplaatsen zich in de personages.

Leesgesprek 3

Karakter



Verbandenbord

Kleine kaarten: Westerbork.

Overig: Gedicht 'Half'

Missie voor het volgende gesprek

Lezen:

- De familie Zimmerman (blz. 121 - 138)
- Ondergedoken (blz. 139 - 155)

Vul het herinneringendossier in bij deze hoofdstukken.

Vul de personages aan in het dossier nadat je hebt gelezen.

Het boek en dossier moeten bij het volgende leesgesprek weer op school zijn.

Handleiding

Leesgesprek 3



Inleiding

Vraag waar de eerste les van *De brieven van Mia* over ging en wat de leerlingen tijdens het lezen van het hoofdstuk 'De geheime aanwijzing' te weten zijn gekomen.

De leerkracht benoemt de doelen van deze les.

Kern

De leerlingen gaan in het herinneringendossier de pagina bij het hoofdstuk 'De geheime aanwijzing' bekijken. Zet de aanwijzing ook op het digibord. Deze is te vinden op de USB-stick. Werk klassikaal of laat de leerlingen zelfstandig of in tweetallen werken. Samen of alleen wordt de aanwijzing bekeken. Het is de bedoeling dat de leerlingen deze gaan oplossen. Wanneer de leerlingen er niet uitkomen, kun je een hint geven: Hussel de woorden *Kezo Sentus Telrets* tot drie nieuwe woorden. De eerste letter van elk woord is een hoofdletter. (*Kezo Sentus Telrets* = Zoek Tussen Letters).

In de aanwijzing staan letters cursief. Deze vormen een oplossing. Zodra deze gevonden is lees je de rest van het hoofdstuk voor.

Lees het vervolg van hoofdstuk 6 'De geheime aanwijzing,' (blz. 103) voor. Bespreek kort wat er gebeurd is in het verhaal. Laat leerlingen dit vertellen.

In het herinneringendossier staat ook een gedicht. Lees deze voor en bespreek het met de leerlingen. Antwoorden kunnen genoteerd worden in het dossier. Plaats het gedicht vervolgens op het verbandenbord. Overleg met leerlingen waar deze moet komen. Laat de leerlingen argumenten geven bij hun antwoorden. Vul ook eventuele andere ontdekkingen aan op het verbandenbord. Geef ook de nieuwe kaart een plek op het bord. Doe dit samen met de leerlingen.

Lees hoofdstuk 7: 'Terug naar Amsterdam,' (blz. 109) voor. Bespreek kort wat er gebeurd is in het verhaal. Laat leerlingen dit vertellen.

Handleiding Leesgesprek 3



Afsluiting

De leerkracht benoemt de lesdoelen nogmaals en vraagt aan de leerlingen of zij deze doelen hebben behaald deze les. Waarom wel of niet? Hoe hebben de leerlingen aan de doelen gewerkt? Laat meerdere leerlingen aan de beurt komen.

De leerkracht vraagt wat de leerlingen van de les vonden. Hoe kijken de leerlingen terug op deze les?

- De leerkracht geeft de missie mee aan de leerlingen. Zie *missie voor volgende leesgesprek*. Zorg ervoor dat je zelf als leerkracht de te lezen hoofdstukken ook grondig leest.

Leesgesprek 4

Jannie Schwartz



Tijdsduur: ± 60 minuten

Gevraagde voorbereiding

Leerkracht:

- * Bekijk de lesbrief van deze les.
- * Lees de hoofdstukken van de missie.
- * Zorg dat de kaartjes bij deze les van het verbandenbord klaar liggen.

Leerlingen:

Lezen:

- De familie Zimmerman (blz. 121 - 138)
- Ondergedoken (blz. 139 - 155)

Vul het herinneringendossier in bij deze hoofdstukken

Vul de personages aan in het dossier nadat je hebt gelezen.

Het boek en dossier moeten bij het volgende leesgesprek weer op school zijn.

Organisatie

- Klassikaal
- Tweetallen
- Zelfstandig

Benodigde materialen

- De boeken *De brieven van Mia* voor elke leerling.
- Herinneringendossier met pen.
- Kletsputten met dobbelsteen

Lesdoel

De leerlingen kunnen zichzelf verplaatsen in de situatie en nadenken hoe zij gehandeld zouden hebben.

Leesgesprek 4

Jannie Schwartz



Verbandenbord

Kleine kaarten: Jannie Schwartz.

Missie voor het volgende gesprek

Lezen:

- Osiecznica (blz. 191 - 201)

Vul het herinneringendossier in bij dit hoofdstuk.

Vul de personages aan in het dossier nadat je hebt gelezen.

Het boek en dossier moeten bij het volgende leesgesprek weer op school zijn.

Handleiding Leesgesprek 4



Inleiding

Koppel terug naar de vraag van het vorige leesgesprek: *Wat voorspel jij dat er met Mia is gebeurd?*

De leerkracht benoemt de doelen van dit leesgesprek.

Laat de leerlingen eerst hoofdstuk 10: 'Het kamp' zelf lezen of lees het hoofdstuk voor. Meteen daarna komt hoofdstuk 11: 'De rode jurk'. Lees dit hoofdstuk voor aan de leerlingen. Dit hoofdstuk kan wellicht wat aangrijpend zijn voor de leerlingen.

Bespreek de gevoelens van de leerlingen na het lezen van hoofdstuk 10 en 11. Wat grijpt de leerlingen aan? Hoe zouden Laila en meneer Cohen zich gevoeld hebben? In het *herinneringendossier* is een mogelijkheid aangebracht voor leerlingen om kort over hoofdstuk 11 in gesprek te gaan.

Kern

Vul met de leerlingen het verbandenbord aan. Geef ook de nieuwe kaart een plek.

Maak groepjes van 4 á 5 leerlingen.

Deel daarna de kletsputten uit, met daarin kaartjes en een dobbelsteen.

Voorbeelden van deze vragen zijn: *Welk gevoel geeft het asielzoekerscentrum in Almere Laila? Kun jij dit voorstellen? Joden leggen een steen op een graf als teken dat ze op bezoek zijn geweest. Wat vind jij hiervan?*

Leg het verloop van het spel uit aan de leerlingen.

Gooi om de beurt met de dobbelsteen.

Gooi je 1 – Lees de vraag en kies iemand die moet antwoorden.

Gooi je 2 – Lees de vraag en antwoord zelf.

Gooi je 3 – Lees de vraag. Iedereen aan tafel moet antwoord geven.

Gooi je 4 – De anderen aan tafel bedenken een vraag voor jou.

Gooi je 5 – Verzin een vraag die iedereen moet beantwoorden.

Gooi je 6 – Gooi nog een keer.

De leerlingen gaan het spel spelen. Kijk zelf hoeveel tijd ze daarvoor nodig hebben. Bespreek aan het eind van het spel een aantal vragen klassikaal.

Handleiding Leesgesprek 4



Afsluiting

De leerkracht benoemt de lesdoelen nogmaals en vraagt aan de leerlingen of zij deze doelen hebben behaald deze les.

- De leerkracht geeft de missie mee aan de leerlingen. Zie *missie voor volgende leesgesprek*. Zorg ervoor dat je zelf als leerkracht de te lezen hoofdstukken ook grondig leest.
- Ook geeft de leerkracht een denkvraag mee aan de leerlingen: *Welke route heeft Mia afgelegd voordat zij aankwam in Osiecznica?* Werk deze uit in je herinneringendossier.

Leesgesprek 5

Osiecznica



Tijdsduur: ± 60 minuten

Gevraagde voorbereiding

Leerkracht:

- * Bekijk de lesbrief van deze les
- * Lees de hoofdstukken van de missie
- * Zorg dat de kaartjes bij deze les van het verbandenbord klaar liggen.

Leerlingen:

Lezen:

- Osiecznica (blz. 191 - 201)

Vul het herinneringendossier in bij dit hoofdstuk.

Vul de personages aan in het dossier nadat je hebt gelezen.

Het boek en dossier moeten bij het volgende leesgesprek weer op school zijn.

Organisatie

- Klassikaal
- Tweetallen
- Zelfstandig

Benodigde materialen

- De boeken *De brieven van Mia* voor elke leerling.
- Herinneringendossier met pen.

Lesdoelen

De leerlingen krijgen informatie waarom het tot stand komen van het boek zo bijzonder is.

De leerlingen kunnen hun mening verwoorden over het boek en de leesgesprekken.

Leesgesprek 5

Osiecznica



Verbandenbord

Geen toevoegingen, zorg voor eigen toevoegingen met de leerlingen.

Missie voor het volgende gesprek

Geen missie.

Boeken worden weer ingeleverd.

Handleiding

Leesgesprek 5



Inleiding

Bespreek met de leerlingen het gelezen hoofdstuk en vraag naar de opdracht die de leerlingen hebben meegekregen. *Welke route heeft Mia afgelegd voordat zij aankwam in Osiecznica?*

Lees het laatste hoofdstuk: 'Een bijzondere vrouw' (blz. 203) voor.
Ga na het lezen met de leerlingen in gesprek over het hoofdstuk.

De leerkracht benoemt de lesdoelen van dit leesgesprek.

Kern

De leerkracht vertelt dat de leerlingen nu een gebeurtenis gaan kiezen die zij het belangrijkste vinden in het boek.

- *Wat vind jij de belangrijkste gebeurtenis in het boek?* (Beoordelvingsvraag).
- *Waarom vind je dat?* (Verduidelijkingsvraag).
- *Welk gevoel riep deze gebeurtenis bij jou op?* (Inlevingsvraag).

Deze vragen beantwoorden de leerlingen en schrijven ze op in het herinneringendossier.

- Maak groepjes waarin de leerlingen hun antwoord kunnen bespreken.
- Bespreek klassikaal een aantal belangrijke gebeurtenissen die de leerlingen noemen.

Lees de hoofdstukken 'Over de auteur', 'Dankwoord', 'Rose Stories' en 'Oxfam Novib' (blz. 219) voor.

Laat de leerlingen in het herinneringendossier de vragen beantwoorden bij het blad 'Afsluiting'.

Vervolgens gaan de leerlingen aan de slag met het schrijven van een recensie over het boek. Dit kan op een blad of het kan getypt worden. Stel eisen aan de recensie. Deze kan eventueel ook in een schrijfles geschreven worden.

Handleiding Leesgesprek 5



- *Wat is volgens jou het verband tussen de titel en de inhoud van het boek?*
- *Waarom laat de auteur het boek zo eindigen, denk je?*
- *Waarom denk je dat de auteur, naast de tweede wereldoorlog, ook de oorlog in Syrië beschrijft?*
- *Weet je nog wat je in het begin van het boek vond? Is je mening veranderd?*
- *Hoe heeft de schrijfster het voor elkaar gekregen dat we dit een aangrijpend verhaal vinden?*
- *Zou je dit verhaal vertellen aan andere kinderen?*

Afsluiting

Vraag wat de leerlingen van het verbandenbord vonden. Was het een goede toevoeging om te kunnen puzzelen? En hoe vonden de leerlingen de lessen?

De leerkracht benoemt de lesdoelen nogmaals en vraagt aan de leerlingen of zij deze doelen hebben behaald deze les. Benoem ook de algemene doelen bij deze gesprekken (zie *inleidende brief*).

Bespreek met de leerlingen wat ze vonden van de lessen bij *De brieven van Mia*. Stuur jullie reactie op via onze Padlet. Zie voor de leerkracht.

Lessuggestie

Betty Goudsmit-Oudkerk



Tijdsduur: ± 45 minuten

Gevraagde voorbereiding

De leerlingen en de leerkracht hebben het boek *De brieven van Mia* gelezen.

Organisatie

- Klassikaal
- In groepjes

Benodigde materialen

- Artikel

<https://www.parool.nl/nieuws/betty-oudkerk-smokkelde-kinderen-uit-hollandsche-schouwburg-angst-kende-ik-niet~b8972b2c/>

Te printen via de USB-stick.

- Fotokaarten. Te verkrijgen via de USB-stick
- A3 papier

Lesdoelen

De leerlingen kunnen aangeven welke invloed historische gebeurtenissen hebben op Mia en Betty.

De leerlingen kunnen aangeven welke anti-Joodse maatregelen er zijn genomen.

De leerlingen kunnen met behulp van bronmateriaal inleven in verschillende personen.

De leerlingen kunnen samenwerken met klasgenoten en luisteren naar elkaanders bevindingen.

De leerlingen kunnen begrijpen wat de impact is van Jodenvervolg op een individueel niveau.

Handleiding Lessuggestie



Inleiding

Lees het artikel van het Parool, *Betty Oudkerk smokkelde kinderen uit Hollandsche Schouwburg: 'Angst kende ik niet'*, voor. De leerlingen lezen het artikel mee.

Laat de leerlingen samenvatten wat er is voorgelezen en speel in op de antwoorden die de leerlingen geven.

Benoem de doelen van dit uitbreidingsgesprek.

Kern

Laat de fotokaart zien aan de leerlingen over de crèche tegenover de *Hollandsche Schouwburg*. Elke tweetal krijgt acht fotokaarten. De leerlingen gaan in tweetallen in gesprek over de punten die hen opvallen aan de fotokaarten.

- Bespreek na enkele minuten de punten die de leerlingen opvallend vinden aan de collage.
- Vertel dat het personage Mia is gebaseerd op het leven van Betty Goudsmit-Oudkerk. De leerlingen gaan de overeenkomsten en verschillen opzoek tussen Mia en Betty. De leerkracht maakt groepjes waarin de leerlingen hun antwoord uitwerken op een A3 papier. Schrijf bovenaan *overeenkomsten* en *verschillen*, in twee kolommen.

Afsluiting

- Vraag aan de groepjes om te vertellen welke overeenkomsten en verschillen zij hebben gevonden.
- Vraag de leerlingen welke vragen zij nog hebben. Deze mogen de leerlingen opschrijven op een memoblaadje. Deze worden verzameld op het bord.
- Beantwoord enkele vragen of ga samen met de leerlingen op onderzoek uit.
- Benoem de lesdoelen nogmaals en vraagt aan de leerlingen of zij deze doelen hebben behaald deze les.

Herinneringendossier

van:



1. Altijd maar regen

Waar slaat de titel van
dit hoofdstuk op?



Welk beeld krijg je van Laila?

Waarom zou ze zich zo gedragen?

2. De brieven op zolder



*Vanaf nu ga je met de klas
werken aan een
verbandenbord. Op dit bord
kun je samen beter bekijken
welke dingen met elkaar te
maken hebben. Dit
onderzoek doe je met behulp
van opdrachten uit dit
dossier. Achterin vind je
pagina's met personages die
je tot nu toe kent.
**Schrijf op wat je van deze
mensen weet.***

3. Gele sterren



Eigen aantekeningen bij deze les en missie:

Moeilijke woorden:

4. Samen vluchten?



Wat raakt je het meeste uit dit hoofdstuk?

Welke gebeurtenissen begrijp je nog niet?



5. De ontdekking



Verplaats je in meneer Cohen en in Laila. Hoe zullen zij zich voelen? Noteer dat hier rechts.

Meneer Cohen

Laila

6. De geheime aanwijzing



Wat vind je van het gedicht?

Bij welke personages past dit gedicht?

Half

We komen elkaar
halverwege tegen.

We geven elkaar
een halve handdruk
jij de hand en ik de druk
een halve knipoog
jij de knip en ik het oog
een halve glimlach
jij de glim en ik de lach.

We komen elkaar tegen
en stilletjesaan gaan we
elkaar beter verstaan.

Rian Visser

Vul wat je nu te weten bent gekomen hiernaast in. Achterin het boekje kun je de informatie over de personages aanvullen.

[illegible]

8. De familie Zimmerman

Wat voorspel jij dat er met Mia is gebeurd?



9. Ondergedoken



Vind jij dat Peter een held is? Waarom wel of niet?

10. Het kamp



Wat zou er met Mia gebeurd kunnen zijn? Bespreek met je ouders of klasgenoot.

Schrijf hier op wat jullie denken

11. De rode jurk

Bespreek met iemand anders:

- Wat heeft je het meest geraakt in dit hoofdstuk? Waarom?
- Vind je het lastig om over deze onderwerpen te lezen? Waarom wel of niet?



12. Osiecznica

Welke route legt Mia af voordat zij aankwam in Osiecznica?

Vul het samen in bij de bolletjes.



Osiecznica

13. Een bijzondere vrouw



Bespreek met iemand anders:

- Wat vind jij de belangrijkste gebeurtenis uit het boek?
- Waarom vind je dat?
- Welk gevoel riep deze gebeurtenis bij je op?
- Wat vond je van het verhaal?



Laila

meneer Cohen

49

Mia

Isa

49

Po
200

Po
200

